

BONDARENKO T.

Poltava V. G. Korolenko national pedagogical University, Ukraine

DIDACTIC CONDITIONS OF INTERNET TECHNOLOGIES APPLICATION IN THE EDUCATIONAL ENVIRONMENT OF GENERAL SECONDARY EDUCATION INSTITUTIONS

It is analyzed the concept of "didactic conditions", it is also offered its own definition of the concept in the article. It was found that in most pedagogical sources this issue is studied within higher education establishments, so our paper is devoted to general secondary education. Four main pedagogical conditions for the use of Internet sources in the educational environment are identified. They are technical equipment for computerized education, combination of information and communication technologies with traditional forms of education, teacher training to use innovations in the educational process through appropriate applied training, as well as the formation of a high level of digital skills of secondary school students. Attention is also paid to fleeting, auxiliary didactic conditions. This is a combination of activity and competence approaches to learning, activation of educational and cognitive activities of students through game learning, visualization of educational material, increasing the motivational aspect of learning through the novelty of teaching methods; providing a positive emotional background of learning, online support of students outside the school in order to motivate, adjust, direct work. It was found that for the formation of any didactic condition (basic or auxiliary), there must be a number of factors - the reasons for its appearance. The formation of didactic conditions is a long-term process that is the result of solving a didactic problem. The essence of the didactic condition itself is inconsistent, which is associated with the development of society, its constant changes. Similarly, the set of didactic conditions also constantly varies: one condition becomes irrefutable, does not require proof, but a new, more urgent or relevant one appears.

Big part of the article is devoted to the analysis of modern Internet resources for teachers to master computer technology, mastering the skills of using gadgets in the educational space.

Key words: didactic conditions, educational potential, general secondary education institution

Стаття надійшла до редакції 12.08.2020 р.

УДК 355.233.11

DOI: <https://doi.org/10.33989/2075-146x.2020.25.223180>

ЕДУАРД БОРОДАЙ

Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка

СТРУКТУРНІ КОМПОНЕНТИ ВІЙСЬКОВО-ПРИКЛАДНИХ НАВИЧОК СТАРШОКЛАСНИКІВ

У статті на основі аналізу теоретичної літератури схарактеризовано структурні компоненти військово-прикладних навичок старшокласників. З'ясовано, що військово-прикладні навички старшокласників – це сукупність (система) навичок, які відбивають готовність учнів старшої школи (10-11 класу) до захисту життя і здоров'я, забезпечення власної безпеки і безпеки інших людей у надзвичайних ситуаціях воєнного і мирного часу, а також зорієнтованість на службу у Збройних Силах України та інших військових формуваннях, визначених чинним законодавством. Така система військово-прикладних навичок старшокласників складається із комунікативного, операційно-діяльнісного, здоров'язбережувального, соціально-громадянського, саморегуляційного та кроскультурного компонентів.

Ключові слова: старшокласники, допризовна підготовка, захист України, військова справа, військово-прикладні навички, структура, компонент

Постановка проблеми. Для підвищення ефективності процесу допризовної підготовки учнівської молоді, можливості успішної реалізації моделі формування у старшокласників військово-прикладних навичок у процесі допризовної підготовки постає необхідним завдання визначити структурні компоненти військово-прикладних навичок старшокласників. Найважливішим індикатором якості допризовної підготовки старшокласників, їх готовності до захисту України є високий рівень не лише теоретичної, практичної, фізичної і психологічної підготовки, але й сформованості військово-прикладних навичок. Тож ми маємо визначити та обґрунтувати компонентний зміст військово-прикладних навичок старшокласників.

Аналіз останніх досліджень. Вивчаючи науково-педагогічні праці, зафіксовано, що нині науковці присвячують

грунтовні й різноаспектні дослідження проблемі підготовки молоді до служби в Збройних силах України. Так, досліджувалися теоретико-практичні засади прикладної військово-фізичної підготовки старшокласників (І. Овчарук, О. Ролук та ін.), шляхи вдосконалення викладання у вітчизняних школах предмета «Захист Вітчизни» (О.Бутенко, Г. Єдинак, В. Лелека, К. Пашко, Р. Проць та ін.), компонентно-структурний та критеріальний підходи до вивчення проблеми готовності учнівської молоді до служби в Збройних силах України (О. Гончаренко, В. Івашковський, М. Томчук). Учені досліджували також педагогічні засади формування у старшокласників позитивного ставлення до служби в Збройних силах України (О. Гончаренко, Г. П'янкоський), мотивації молоді до служби у війську (А.Бейкер, К. Масюченко, В. Мудрік), теоретичні засади виховання військово-патріотичних якостей у призовної молоді (А. Артюшенко, П. Ігнатенко, В. Кузьменко, Н. Михальченко) тощо. Ґрунтовне вивчення наукового доробку свідчить, що проблема формування військово-прикладних навичок старшокласників в умовах допризовної підготовки в закладах загальної середньої освіти системно не розглядалася у педагогічних дослідженнях. Зокрема, потребує детального вивчення поняття військово-прикладних навичок у контексті визначення його компонентно-структурного складу.

Мета статті – схарактеризувати структурні компоненти військово-прикладних навичок старшокласників.

Основний виклад матеріалу. Нині успішний розвиток українського суспільства залежить, насамперед, від створення сучасних боездатних професійно підготовлених Збройних Сил України, які б за своєю структурою чисельністю і забезпеченістю відповідали покладеним на них завданням і стандартам збройних сил провідних країн світу. Не викликає сумніву той факт, що для успішного вирішення цих завдань особлива увага приділяється допризовній підготовці старшокласників, у межах якої здійснюється процес формування в учнів військово-прикладних навичок.

На підставі аналізу навчальної програми «Захист України» (2020 р.) та наукового доробку учених (В.Гільов, З. Діхтяренко, О. Дикий, О. Ролук, Б. Шаповалов та ін.), доходимо висновку, що військово-прикладні навички старшокласників – це сукупність навичок, які відбивають готовність учнів старшої школи (10-11 класу) до захисту життя і здоров'я, забезпечення власної безпеки і безпеки інших людей у надзвичайних ситуаціях воєнного і мирного часу, а також зорієнтованість на службу у Збройних Силах України та інших військових формуваннях, визначених чинним законодавством.

Розкриваючи суть цього поняття, звертаємо увагу на дослідження таких науковців, як О. Дикий (2016) та О. Ролук (2016), які зазначають, що військово-прикладні рухові навички та вміння військовослужбовців – це доведені до автоматизму практичні дії, що виконуються відповідно до поставлених завдань (Дикий, 2016; Ролук, 2016).

Дослідники Ю. Бородин, Ю. Дем'яненко, В. Добровольський, С. Романчук, В. Таран наголошують, що військово-прикладні навички відносяться до навичок виконання військово-професійних прийомів та дій – вправ, які тренують і психіку, і одночасно з цим людина розвивається фізично. Водночас, такі навички слугують і покращенням загального фізичного стану військовослужбовців (Бородин, Добровольський, Романчук, Таран, 2003; Дем'яненко, 1985).

У своїх працях В.Гільов переконує, що військово-прикладні навички відбиваються у тих показниках фізичного стану, які в найбільшій мірі потрібні військовослужбовцям для збереження високого рівня військово-професійної працездатності, що проявляються у змодельованих умовах, максимально наближених до бойових (Гилев, 1992).

По суті, ці навички, на нашу думку, стосуються саме діяльнісного складника військово-прикладних навичок старшокласників, тобто виокремлюють такі важливі навички для захисту життя і здоров'я, забезпечення власної безпеки і безпеки інших людей у надзвичайних ситуаціях воєнного часу.

Аналітичне осмислення компетентнісного потенціалу навчальної програми «Захист України» (2020 р.) дає підстави до висновку, що процес визначення структурних компонентів військово-прикладних навичок старшокласників базується на компетентнісному підході.

Ґрунтовне вивчення праць учених і практиків з питань компетентнісного підходу в освіті (А. Андреев (2005), Н. Бібік (2004), Г. Гуменюк (2012), Ю. Колос (2010), В. Луначек (2013), О. Овчарук (2003, 2004), Д. Попова (2014), К. Рудницька (2016), А. Хуторської (2001) та ін.), дає підстави стверджувати, що втілення компетентнісного підходу у процесі структурно-компонентного аналізу військово-прикладних навичок старшокласників передбачає: не просту трансляцію знань, умінь і навичок від учителя до учня, а формування у майбутніх захисників України компетентності у військовій справі, професійної компетентності військовослужбовця; проєктування моделі захисника України, вибудованої за принципами формування компетентностей як результату освіти й військово-патріотичного виховання; розроблення навчальних планів і програм, спрямованих на формування у старшокласників військово-прикладних навичок у процесі допризовної підготовки; полікритеріальне оцінювання засвоєних студентами знань і набутих компетентностей, можливість оперування ними; окреслення стратегії дій, вибір альтернатив тощо.

Компетентнісний підхід до військово-патріотичної допризовної підготовки старшокласників передбачає, що випускник школи, який вивчав предмет «Захист України», після завершення програми повинен володіти не лише певною сумою знань щодо нормативно-правового забезпечення захисту України, цивільного захисту та основ безпеки життєдіяльності, знань про задачі Збройних Сил України та інших військових формувань, їх характерні особливості; засвоєння основ захисту України, цивільного захисту, домедичної допомоги, умінь і навичок виконання прийомів, дій і нормативів з військової справи, прикладної фізичної підготовки та інших напрямів програми, але й певним рівнем з урахуванням вікових можливостей випускників школи (принцип природовідповідності) професійної компетентності військовослужбовця як однієї з важливих складових для успішного захисту Батьківщини.

Базуючись на компетентнісному підході, беручи до уваги вміння і навички, якими мають оволодіти учні старшої школи під час вивчення дисципліни «Захист України», висловимо власну позицію щодо диференціації окреслених навичок і сформуємо структурно-компонентний склад військово-прикладних навичок старшокласників у такий

спосіб: комунікативний, операційно-діяльнісний, здоров'язбережувальний, соціально-громадянський, саморегуляційний та кроскультурний компоненти.

Комунікативний компонент військово-прикладних навичок старшокласників (сукупність комунікативних навичок, які забезпечують ефективну комунікацію у військовій справі) – навички володіння мовною базою, оперуючи якою можна реалізувати будь-яку ситуацію спілкування на військову тематику, брати участь у полілогах і діалогах, вести монолог з проблемних тем, пов'язаних з військовою справою; навички знаходити, вибирати, сприймати, аналізувати і використовувати інформацію військового спрямування; навички іншомовного спілкування (усне та письмове мовлення) щодо військової справи; навички розуміння іноземної мови на слух під час повідомлень та інформації щодо надзвичайних ситуацій у мирний та воєнний час.

Операційно-діяльнісний компонент військово-прикладних навичок старшокласників (сукупність навичок, які забезпечують ефективне виконання дій, військово-прикладних вправ, які допоможуть у військовій справі) – навички моделювання елементів бойових ситуацій та розкриття основних подій у процесах ведення збройної боротьби, проведення певних розрахунків для прогнозування можливих результатів бойових дій; навички розв'язування вогневих задач на ураження противника як процес знищення цілей вогнем з різних видів зброї; навички визначення вихідних установок прицілу та точки прицілювання з урахуванням відстані до цілі і її розмірів; навички визначення відстані на місцевості за лінійними розмірами предметів чи безпосереднім проміром (пари кроків); навички розрахування ведення стрільби з урахуванням дальності прямого пострілу; навички використання математичних методів під час виносу точки прицілювання з урахуванням бокового вітру чи під час руху цілі; навички розрахування бойових можливостей підрозділів щодо ураження противника під час різних способів ведення бою; практичні навички зі стрільби по статичних та динамічних мішенях за допомогою лазерних електронних стрілецьких тренажерів.

Здоров'язбережувальний компонент військово-прикладних навичок старшокласників (сукупність навичок безпечної поведінки та збереження життя і здоров'я у військовій справі у процесі безпосереднього виконання службових завдань) – навички дій за умов застосування противником хімічної зброї, отруйних речовин з метою збереження життя; навички використання засобів індивідуального та колективного захисту і спеціальної обробки; навички дій під час незвичайних ситуацій; навички дотримання правил безпечної поведінки при виникненні надзвичайних ситуацій з вибухонебезпечними предметами; навички застосування маскування як різновиду бойового забезпечення, що організовується та здійснюється з метою приховування від противника складу сил своїх військ і введення його в оману відповідно до намірів та розташування своїх підрозділів, споруд та вогневих позицій; навички надання допомоги собі та тим, хто її потребує, при травмуваннях, кровотечах та пораненнях; навички ухвалення рішень, обмірковуючи альтернативи і прогножуючи наслідки для здоров'я, добробуту і безпеки людини; навички регулярного вдосконалення власного фізичного стану, рухові вміння і навички та використання їх у різних життєвих ситуаціях.

Соціально-громадянський компонент військово-прикладних навичок старшокласників (сукупність навичок свідомої громадянської поведінки старшокласників як майбутніх військовослужбовців, захисників України) – навички аргументування та відстоювання своєї позиції; ухвалення аргументованих рішень в життєвих ситуаціях та діях солдата в сучасному загальновійськовому бою; навички співпраці в колективі, уміння вносити свою частку в роботу групи для вирішення проблеми вивчення статутних положень про військову дисципліну, внутрішній порядок у військовій частині, правил поведінки військовослужбовця; навички виявлення соціальних почуттів, змістом яких є любов до України, сучасних Збройних Сил, готовність підпорядковуватися наказам та розпорядженням командирів та начальників, виявляти повагу в колективі; навички застосування процедури та способи захисту власних інтересів, прав та свобод як майбутніх військовослужбовців, відповідно до законів України; навички виконання громадянського обов'язку у межах місцевої громади та держави загалом; навички ефективного спілкування, подолання стереотипів, здійснення свідомого вибору та відповідальних дій.

Саморегуляційний компонент військово-прикладних навичок старшокласників (сукупність навичок саморегуляції старшокласників як майбутніх військовослужбовців, захисників України) – навички визначення мети навчальної діяльності, застосування необхідних знань і способів дій для досягнення мети; навички організувати та планувати свою навчальну діяльність; моделювати власній освітній напрямок, аналізувати, контролювати, коригувати та оцінювати результати своєї навчальної діяльності; доводити правильність власного судження або визнавати помилковість; навички генерувати нові ідеї, вирішувати життєві проблеми, аналізувати, ухвалювати оптимальні рішення щодо урегулювання військових конфліктів мирним шляхом; використовувати критерії практичності, ефективності та точності, щоб обрати найкраще рішення як майбутнім військовослужбовцем, який буде діяти в сучасному загальновійськовому бою; аргументувати та захищати свою позицію, дискутувати з проблем та питань повсякденної життєдіяльності військ; використовувати різні стратегії, шукаючи оптимальних способів розв'язання взаємовідносин, та дотримання статутних положень, правил військової ввічливості, повага до командирів; аналізувати та оцінювати власні професійні можливості, здібності та співвідносити їх з вимогами до військовослужбовця; боротися з порушеннями правил військової дисципліни, контролювати свої емоції під час виконання складних завдань та психо-фізичного навантаження в складних ситуаціях, організувати свій час і мобілізувати ресурси для вивчення військової справи; оцінювати власні можливості в процесі рухової діяльності, виконання стройових прийомів, прийомів з основ самозахисту, нормативів з вогневої, тактичної прикладної фізичної підготовки та основ цивільного захисту; організувати різні ігри на місцевості, відповідати за власні рішення, визнавати недоліки у тактичних діях, планувати та реалізовувати проекти на військово-спортивну тематику (змагання зі стрільби, воєнізовані естафети тощо).

Кроскультурний компонент військово-прикладних навичок старшокласників (сукупність навичок кроскультурної взаємодії у воєнній справі) – розуміння власної національної культури, історії створення сучасних Збройних Сил, повага до історичного минулого; навички окреслювати основні тенденції розвитку культури в

минулому та враховувати історичні етапи розвитку українського війська, ролі визначних полководців, значення важливих, історичних битв; навички використовувати мистецькі артефакти для пізнання минулого, осмислювати значення мистецтва в історичному контексті, знати історію розвитку та класифікацію сучасної зброї; зіставляти досягнення української культури з іншими культурами, толерантність до представників інших культур; навички пошуку інформації в іноземних джерелах про тактику дій іноземних держав, зброю нового покоління тощо.

З метою узагальнення й систематизації вище викладеного, компоненти військово-прикладних навичок старшокласників представимо на рисунку 1.

Рис. 1. Компоненти військово-прикладних навичок старшокласників

Висновки. Підсумовуючи вище викладене, зазначимо, що військово-прикладні навички старшокласників – це сукупність навичок, які відбивають готовність учнів старшої школи (10-11 класу) до захисту життя і здоров'я, забезпечення власної безпеки і безпеки інших людей у надзвичайних ситуаціях воєнного і мирного часу, а також зорієнтованість на службу у Збройних Силах України та інших військових формуваннях, визначених чинним законодавством.

Така система військово-прикладних навичок старшокласників складається із наступних компонентів: комунікативного, операційно-діяльнісного, здоров'язбережувального, соціально-громадянського, саморегуляційного та кроскультурного. У перспективі наших подальших досліджень є пошук ефективних дидактичних умов формування військово-прикладних навичок старшокласників у процесі допризовної підготовки.

Список використаних джерел

- Бородин, Ю. А., Добровольский, В. Б., Романчук, С. В., Таран, В. С. (2003). Воспитание психической устойчивости курсантов средствами и методами физической подготовки. *Психолого-педагогические аспекты физической подготовки*, 1, 30-40.
- Гилев, В. П. (1992). Практические аспекты совершенствования физической подготовки в Воздушно-десантных войсках. *Материалы учебно-методического, сбора специалистов физ. подготовки и спорта ВС РФ* (с. 22-25). Москва: СК МО РФ.
- Демьяненко, Ю. К. (1985). Особенности влияния физических упражнений на разных этапах профессионального становления военных специалистов. *Психолого-педагогические аспекты физической подготовки*, 66-75.
- Дикий, О. (2016). Військово-спортивне багатоборство як складова частина спеціальної фізичної підготовки допризовників. *Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві*, 2, 32-37.
- Ролук, О. (2016). Спеціальна фізична підготовка військовослужбовців-розвідників. *Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві*, 11, 57-63.
- Шаповалов, Б. Б., Діхтяренко, З. М. (2019). *Методичний інструментарій формування у старшокласників готовності до захисту Вітчизни: метод. посіб.* Кропивницький: Імекс-ЛТД.

References

- Borodin, Yu. A., Dobrovolskii, V. B., Romanchuk, S. V., & Taran, V. S. (2003). Vospitanie psikhicheskoi ustoichivosti kursantov sredstvami i metodami fizicheskoi podgotovki [Education of cadets' mental stability by means and methods of physical

training]. *Psikhologo-pedagogicheskie aspekty fizicheskoi podgotovki [Psychological and pedagogical aspects of physical training]*, 1, 30-40 [in Russian].

Gilev, V. P. (1992). Prakticheskie aspekty sovershenstvovaniia fizicheskoi podgotovki v Vozdushno-desantnykh voiskakh [Practical aspects of improving physical training in the Airborne Forces]. *Materialy uchebno-metodicheskogo, sbora spetsialistov fiz. podgotovki i sporta VS RF [Materials of educational-methodical, collection of specialists nat. training and sports of the RF Armed Forces]* (s. 22-25). Moskva: SK MO RF [in Russian].

Demianenko, Iu. K. (1985). Osobennosti vliianiia fizicheskikh uprazhnenii na raznykh etapakh professionalnogo stanovleniia voennykh spetsialistov [Features of the influence of physical exercises at different stages of the professional development of military specialists]. *Psikhologo-pedagogicheskie aspekty fizicheskoi podgotovki [Psychological and pedagogical aspects of physical training]*, 66-75 [in Russian].

Dykyi, O. (2016). Viiskovo-sportyvne bahatoborstvo yak skladova chastyna spetsialnoi fizychnoi pidhotovky dopryzovnykiv [Military sports all-around as an integral part of special physical training of conscripts]. *Fizychni vykhovannia, sport i kultura zdorov'ia u suchasnomu suspilstvi [Physical education, sports and health culture in modern society]*, 2, 32-37 [in Ukrainian].

Roliuk, O. (2016). Spetsialna fizychna pidhotovka viiskovosluzhbovtiv-rozvidnykiv [Special physical training of reconnaissance servicemen]. *Fizychni vykhovannia, sport i kultura zdorov'ia u suchasnomu suspilstvi [Physical education, sports and health culture in modern society]*, 11, 57-63 [in Ukrainian].

Shapovalov, B. B., & Dikhtiarenko, Z. M. (2019). *Metodychnyi instrumentarii formuvannia u starshoklasnykiv hotovnosti do zakhystu Vitchyzny [Methodical tools for the formation of high school students' readiness to defend the Fatherland]: metod. posib. Kropyvnytskyi: Imeks-LTD* [in Ukrainian].

BORODAI E.

Poltava V. G. Korolenko national pedagogical University, Ukraine

STRUCTURAL COMPONENTS OF MILITARY APPLICATION SKILLS OF SENIOR STUDENTS

To increase the efficiency of the process of pre-conscription training of student youth, the possibility of successful implementation of the model of formation of military-applied skills in high school students in the process of pre-conscription training it is necessary to determine the structural components of military-applied skills of high school students. The most important indicator of the quality of pre-service training of high school students, their readiness to defend Ukraine is a high level of not only theoretical, practical, physical and psychological training, but also the formation of military-applied skills. Therefore, we need to define and justify the component content of military-applied skills of high school students.

The article, based on the analysis of theoretical literature, characterizes the structural components of military-applied skills of high school students. It was found that the military-applied skills of high school students are a set (system) of skills that reflect the readiness of high school students (grades 10-11) to protect life and health, ensure their own safety and the safety of others in military emergencies and peacetime, as well as the focus on service in the Armed Forces of Ukraine and other military formations defined by current legislation. Such a system of military-applied skills of high school students consists of communicative, operational, health, social and civic, self-regulatory and cross-cultural components.

Key words: *high school students, pre-conscription training, defense of Ukraine, military affairs, military-applied skills, structure, component*

Стаття надійшла до редакції 21.08.2020 р.